

Калмиков Г. В.
*доктор психологічних наук,
професор кафедри психології
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Мисан І. В.
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Рудківська Н. Л.
*старший викладач кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

ПСИХОЛОГІЧНО-ЗНАЧЕННЄВІ І ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНІВ «АКТИВІЗАЦІЯ» Й «АКТУАЛІЗАЦІЯ»

PSYCHOLOGICALLY MEANINGFUL AND APPLIED ASPECTS OF STUDYING THE PHENOMENA “ACTIVATION” AND “ACTUALISATION”

Мета статті полягає у розкритті значеннєвого співвідношення понять «активізація» й «актуалізація», описі особливостей їх застосування в сучасних прикладних галузях психології і педагогіці.

Зміст статті репрезентує наукове уявлення психологів і педагогів про такі психологічні явища як «актуалізація» і «активізація» та презентує розуміння авторів про можливості урахування означених феноменів в психологічному консультуванні, психотерапії, освіті, зокрема освіті дітей дошкільного віку та розвитку їхнього мовлення.

У статті зазначається, що в психології активізацію розглядають як посилення діяльності; спонукування до рішучих дій; посилення, поживлення діяльності, як перехід до більш рухового стану, до рішучих дій.

Значно менше використовується в психолого-педагогічній літературі термін «актуалізація» – дія за значенням дієслова актуалізувати. Це – перевід чого-небудь зі стану потенційного, не відповідного сучасним умовам, в стан реальний, актуальний, відповідний сучасним умовам.

Аналіз психологічної і педагогічної літератури засвідчує, що психологічний термін «актуалізація» до цього часу не знайшов коректного в прикладному сенсі, доцільного і достатнього вживання в психотерапії, психологічному консультуванні, педагогіці і лінгводидактиці. Увага науковців і практиків до цих термінів особливо важлива щодо розвитку усіх психічних процесів дітей, зокрема їхнього мовлення, його словника і граматичної будови, особливо в дошкільному віці, оскільки від правильного розуміння понять «актуалізація» і «активізація» безпосередньо залежить, наскільки ефективними будуть психологічні і педагогічні впливи, спрямовані як на клієнта, так і на цілеспрямоване формування психіки дітей. Аналіз мовлення дітей дошкільного віку засвідчив, що вони надзвичайно сприйнятливі до нових слів і граматичних форм. Цей вік є періодом активного практичного засвоєння правил уживання лексичних і використання граматичних засобів. Проте, нажаль, виразність їхніх висловлювань забезпечуються не за рахунок актуалізації вживаних лексем, словосполучень і речень, а здебільшого завдяки широкому використанню невербальних засобів комунікації (різноманітних поз, рухів, дій, жестів, міміки тощо), що не сприяє психічному розвитку і взаєморозумінню з комунікантами.

Ключові слова: актуалізація, активізація, психологічне консультування, психотерапія, мовні засоби, мовлення дітей, дошкільна освіта.

The purpose of the article is to reveal the meaningful correlation of the concepts “activation” and “actualization”, to describe the peculiarities of their application in modern applied fields of psychology and pedagogy.

The content of the article represents the scientific understanding by psychologists and educators of such psychological phenomena as “actualization” and “activation” and presents the authors’ understanding of the possibilities of taking these phenomena into account in psychological counselling, psychotherapy, education, in particular, preschool children’s education and speech development.

It is noted that in psychology, activation is seen as an intensification of activity; an incentive to take decisive action; intensification, revival of the activity, as a transition to a more mobile state, to decisive action.

The term “actualization” is used much less often in psychological and pedagogical literature – an action in the sense of the verb to actualize. This is the transfer of something from a potential state, not corresponding to modern conditions, to a real, actual state, corresponding to modern conditions.

The analysis of psychological and pedagogical literature shows that the psychological term “actualization” has not yet found a correct applied meaning, appropriate and sufficient use in psychotherapy, psychological counseling, pedagogy and linguodidactics. The attention of scientists and practitioners to these terms is especially important in relation to the development of all mental processes in children, including their speech, vocabulary and grammatical structure, especially in preschool age, since the correct understanding of the concepts “actualization” and “activation” directly affects the effectiveness of psychological and pedagogical influences aimed at both the client and the purposeful formation of children’s psyche.

The analysis of preschool children’s speech has shown that they are extremely receptive to new words and grammatical forms. This age is a period of an active practical learning the rules for using lexical and grammatical means. However,

unfortunately, the expressiveness of their statements is ensured not by actualizing the used lexemes, phrases and sentences, but mainly by the widespread use of non-verbal means of communication (various postures, movements, actions, gestures, facial expressions, etc.), which does not contribute to mental development and mutual understanding with communicators.

Key words: actualization, activation, psychological counseling, psychotherapy, language means, children's speech, preschool education.

Вступ. До цього часу одним із загадкових психолого-педагогічних явищ, яке потребує коректного в науковому сенсі пояснення та найшвидшого прикладного вирішення, є з'ясування того, що являють собою феномени «активізація» й «актуалізація», оскільки як в психологічній практиці, так і освітній діяльності ці явища або недостатньо розмежовуються, або неправомірно ототожнюються.

Від того, наскільки коректно в психологічно-значеннєвому сенсі розумітимуться і вживатимуться відповідні терміни, великою мірою залежатимуть дії психолога при наданні людям психологічної допомоги, чи дії педагогів при сприянні психічному розвитку дітей на різних етапах онтогенезу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематичний аналіз наукових джерел засвідчив, що наукові поняття «активізація» і «актуалізація» досить широко використовуються науковцями в процесі опису психоконсультаційних і психотерапевтичних процесів, коли мова йде про необхідність задіяти власні психологічні ресурси клієнтів при вирішенні їхніх проблем [10]. Терміни «активізація» і «актуалізація» часто вживаються у педагогічній та віковій психології, а також епізодично – в педагогіці й освітології, коли постає проблема надати методичні поради педагогічним працівникам, як розвивати у дітей психічні процеси, як формувати у них знання, уміння, навички і компетентності [3; 4; 7; 15; 17; 18].

Проблематика активізації й актуалізації представлена у вітчизняній і зарубіжній психології іменами таких психологів, як: О. Бондаренко, Д. Бюдженталь, В. Дудьєв, Г. Каджаспіров, Г. Калмиков, О. Кернберг, О. Лозова, Н. Новотарцева, Д. Нардоні, М. Певзнер, А. Сальвіні, Д. Саммерз-Фланаган, З. Фрейд, К. Ягнюк, І. Ялом та ін. Ці автори велику увагу приділяють актуалізації психічних ресурсів клієнтів в психотерапевтичних і психоконсультаційних альянсах з метою залучення їх до вирішення власних психологічних проблем. В педагогічних науках ці терміни вживаються лінгводидактами А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, І. Луценко, І. Мисан, Н. Харченко, О. Теленкова та багатьма іншими науковцями в працях, присвячених розвитку мовлення дітей і навчання їх рідної та другої мов.

Психолого-педагогічні особливості та деякі механізми активізації мовних засобів у мовленні дітей дошкільного віку розкриті у працях Л. Виготського, О. Леонтєва, С. Рубінштейна та інших, зокрема дитячих психологів: Л. Венгера, Д. Ельконіна та ін.

Освітні підходи до активізації словника дітей змістовно представлені у працях К. Ушинського. Основи методики активізації словника дошкільників закладені в роботах М. Коніної, А. Леушиної, Л. Пенєвської, О. Соловйової, Є. Тихевої, О. Усової, Є. Фльориної. Проблеми змісту та методів активізації словника дітей у закладі дошкільної

освіти (далі – ЗДО) плідно розроблялися А. Богуш, Н. Виноградовою, Л. Ворошніною, В. Гербовою, Е. Коротковою, Н. Орлановою, Є. Смирновою, Н. Смольниковою, О. Ушаковою, Л. Шадріною та ін. Авторами визначені цілі та завдання активізації словника дітей, методичні принципи, зміст і методи, створено системи навчальних занять, запропоновані специфічні умови розвитку лексики у дітей. Однак такий важливий термін для лінгводидактики розвитку мовлення дітей, як актуалізація слів, ці автори оминають.

Поняття актуалізації слів і граматичних форм міститься лише в психологічних працях Т. Ахутіної, Л. Калмикової [11]. Проте в межах дошкільної освіти в цілому це поняття, на жаль, до цього часу з причин недостатнього його розуміння майже не використовується.

Мета статті: розкрити співвідношення психологічних значень понять «активізація» й «актуалізація», описати можливості їх застосування в сучасній психології і педагогіці, зокрема психологічному консультуванні, психотерапії, дошкільній лінгводидактиці та інших науках та соціальних сферах.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психологічної, педагогічної та довідникової літератури дав змогу виявити психологічні значення термінів «активізація» і «актуалізація», з'ясувати, в яких тлумаченнях представлені ці поняття, як вони вживаються в науковій і навчальній літературі [5; 6; 13; 18;].

Для більш зрозумілого сприйняття й осмислення того, чим відрізняються значення термінів «активізація» й «актуалізація», з'ясуємо семантику цих базових понять. Адже саме ці поняття знаходять відображення в усіх психічних явищах людини й особливо рельєфно, колоритно і красномовно виявляються в дитячому мовленні та в цілеспрямованих процесах розвитку дітей.

Що означає *активізація*? Цей термін походить від латинського *activus* – діяльний. Це посилення, пожвавлення діяльності, перехід до більш рухливого стану, до рішучих дій [8; 9; 14; 17].

Синонімами цього терміну є такі, як: авторизація, активація, активування, пожвавлення, стимуляція. Антонімом – заспокоєння.

«Активізація» розглядається в лінгвістиці як *дія за значенням дієслова «активізувати»*, спонукати до більш активної діяльності. Лексичне значення слова активізація і є власне визначенням, тлумаченням цього психологічного терміну. Найчастіше термін «активізація» вживається в психолого-педагогічній літературі в значенні приведення особистості дитини/людини або групи осіб в стан активності в навчанні, в психотерапевтичній взаємодії тощо. В цьому значенні вживаються і такі терміносполучення, як: «активізація внутрішніх сил клієнта», «активізація словника дітей дошкільного віку» тощо. В якості

синонімів цього терміну психологи вживають такі як: «активізування», «інтеріоризація», «об'єктивізація», «конституювання», «об'єктивізація». Термін «активізація» використовується і в іншому значенні: а) дії або стану за значенням дієслова активізуватися; б) результату, що спонукає до посиленої діяльності; в) збільшення активності; г) збільшення активності як когонебудь, так і чого-небудь.

Щодо психологічного значення терміну «активізувати», то це означає спонукати до активності, посилюючи діяльність, оживляти її. *Активізувати* – значить викликати чимось у когонебудь активність, зробити роботу діяльнішою, більш активнішою, динамічнішою. При цьому працює увесь психологічний і педагогічний комплекс впливів, мобілізуючи мозок людини/дитини, який під впливом засобів цього комплексу подає підсвідомій команді на активність (фізичну, психічну).

Синонімом дієслова «активізувати» є слово «інтенсифікувати», а антонімом – «подавляти», «притушувати». Психолог і педагог у даному випадку є активізатором як для забезпечення динаміки розвитку психіки людини/дитини й активізування її прихованих психічних ресурсів, так і для оптимізації активності людей / дітей і створення «банку» активу (мовленнєвого, когнітивного, психодинамічного, емоційно-вольового тощо). Під впливом активізації як діти, так і клієнти психолога стають активними, активізованими, ініціативно включаються в різні види діяльності, виявляють і динамічно виконують різні дії психологічного і фізичного плану.

Важливим запитанням в науці, психологічній і освітній практиці залишається таке, а саме: який термін доцільніше вживати «активізувати» чи «активувати»? Лінгвісти вважають, що чітко-небудь діяльність можна й активізувати, й активувати, але все ж таки доречніше вживати дієслово активізувати, оскільки воно однозначніше, а активувати можна телефонну картку. Отже, недоцільно в психологічній і освітній науці та практиці використовувати термін «активація» в значеннях спонукання когось до діяльності, активніших дій, до більшого вияву психічної і фізичної дієвості, інтенсивності. Проте значення терміну «активувати» тлумачиться в окремих випадках і як здатність суб'єкта поводити себе занадто активним.

Термін «актуалізація» походить від лат. *aktualis* – (дійсний, існуючий). Актуалізація – новолат. – здійснення, означає перехід із стану можливостей в стан дійсності. В психології це відновлення в пам'яті утриманого нею раніше або збереженого.

Актуалізація, як стверджують психологи, це – дія, яка полягає у вилученні засвоєного матеріалу, наявних у суб'єкта знань, умінь, компетентностей з довготривалої або короткотривалої пам'яті для наступного використання його при впізнанні, при згадуванні, спогадах, при безпосередньому відтворенні або реальній діяльності, поведінці.

Актуалізацію тлумачать і як перевід в дію, в стан активності того, що було лише потенційно; як дію виокремлення з пам'яті засвоєного матеріалу.

Отже, актуалізація – поняття, що означає зміни буття. В цьому понятті розкрита лише одна сторона руху: перехід буття із стану можливості в стан дійсності.

В психології поняття «актуалізація» найчастіше тлумачиться в двох значеннях:

1) *актуалізація людини* – її прагнення до найповнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей. В стані актуалізації людина (на відміну від маніпулятора) не намагається маніпулювати іншими, не приховує своїх живих емоцій, відкрито ділиться своїми переживаннями і бажаннями, вірить, що відкрите спілкування – кращий спосіб зберегти з оточуючими гарні робочі стосунки або особистісні відносини;

2) *актуалізація зв'язків* – відтворення наявних у (індивіда, людини, особистості, індивідуальності) знань, умінь, навиків, різних форм поведінки й емоційного стану, а також окремих психічних процесів.

Синонімами актуалізації виступають такі психологічні терміни – «перегляд», «самоактуалізація», «актуалізування». Отже, актуалізація те саме, що актуалізування, зазначають лінгвісти. Актуалізація – протилежність маніпуляції.

Актуалізувати означає, а саме: щось або когось робити актуальним, насущним, важливим. Можна актуалізувати психічні процеси (сенсорні і когнітивні), дії, діяльність, емоції, почуття, компетенції, компетентності, здібності, знання, риси, властивості, якості особистості тощо. Актуалізація в психолінгвістиці і лінгводидактиці це – реалізація потенційних властивостей мовних елементів в мовленні, пристосування їх до вимог даної мовленнєвої ситуації.

Актуалізація в загальноприйнятому сенсі – це те, що бажане і необхідне. Цей термін вживається в психології та інших галузях знань в таких значеннях, як:

– *дія*, спрямована на пристосування чого-небудь до умов даної ситуації; в суб'єктивно-ідеалістичному вченні – це абсолютизація принципу діяльності й співставлення реальності з активністю суб'єкта;

– *процес і результат* довільних і навмисних або мимовільних і ненавмисних психічних дій, які полягають в вилученні з пам'яті засвоєної інформації, і підготовки її до негайного використання, застосування. Наприклад, для впізнання, нагадування, спогадів або безпосереднього відтворення будь-якої інформації необхідно отримати (актуалізувати) з короткотривалої пам'яті відповідні думки, образи, почуття, бажання, рухи, які вже були в досвіді суб'єкта. При цьому актуалізація може бути легкою або складною, повною або неповною, узагальненою або вибірковою залежно від рівня збереженості в пам'яті інформації, що виокремлюється. Процес актуалізації забезпечується за рахунок збудження раніше утворених систем часових зв'язків в нервовій системі, активізації нейронних мереж;

– *спосіб (система способів)*, в основі якого лежить співробітництво, повага до себе і до інших, спроби вирішити проблему на основі об'єктивності і взаємної вигоди сторін спілкування;

– *перевід знань, навичок і почуттів* з прихованого стану в явний, дієвий;

– *підтримка даних в актуальному стані*, тобто приведення їх у відповідність із станом об'єктів предметної області, що відображаються.

Актуалізація в психотерапії і психологічному консультуванні – виведення із латентного стану власних психічних процесів клієнтів, включення їх у вирішення їхніх нагальних психологічних проблем.

Актуалізація в інформатиці і метрології містить в собі операції додавання до винятку, а також редагування записів.

Актуалізація в лінгвістиці і лінгводидактиці це – реалізація потенційних властивостей мовних елементів в мовленні, пристосування їх до вимог даної мовленнєвої ситуації.

Як вживається термін «актуалізація» стосовно сприяння розвитку дитини? Загальновідомо, що вживана лексика, необхідна дитині для спілкування, задоволення потреб, орієнтування в навколишньому, пізнання світу, розвитку та удосконалення різних видів діяльності. З огляду на це у змісті програм дошкільної освіти, зокрема розділі словникової роботи, виділяють слова, які позначають матеріальну культуру, природу, людину, її діяльність, способи діяльності, слова, які виражають емоційно-ціннісне ставлення до дійсності.

Актуалізація слів при продукуванні дітьми дошкільного віку мовлення відбувається лише з тієї сукупності слів, якою володіє кожна дитина. Проте не всі слова із свого індивідуального активного словника дитина здатна своєчасно і доречно актуалізувати в певному сегменті мовлення. Вона може знати слово, називати і розуміти його значення, будувати речення за вимогою вихователя закладу дошкільної освіти, але при цьому залишається не спроможною доречно вжити їх в потоці мовлення. Ці труднощі у дітей пов'язані з проблемою вибору й актуалізації слів і граматичних форм із довготривалої пам'яті і вживання їх в зв'язному мовленні за сприяння оперативної (короткотривалої) пам'яті. При всіх означених труднощах у дітей одночасно яскраво виявляється прагнення до самовираження саме через мовлення. При відсутності у них умінь актуалізувати вживання доречних і точних слів та відповідних для вираження смислу граматичних форм, вони вдаються до компенсаційних стратегій: заміни неактуалізованих мовних засобів засобами невербальної комунікації. Брак в індивідуальному словнику й індивідуальній граматиці дітей необхідних для комунікації вербальних засобів гальмує розвиток важливого для їхньої психічної еволюції породжувального мовленнєвого процесу. Крім того, ефективному самовираженню дітей у мовленні заважає не тільки бідність активного арсеналу мовних засобів для їх експлікації у висловлюваннях, а й нерозвинена у них здатність оперативно актуалізувати слова, словосполучення і речення в процесі продукування дискурсів. Проте саме через мовлення під час повсякденного спілкування кожна дитина намагається реалізувати себе, виявляючи своє ставлення до оточуючих; пізнавати природний, предметний і соціальний світ, що її оточує в його цілісності й різноманітності; формувати та розкривати власне «Я».

Загальновідомо, що Базовий компонент дошкільної освіти передбачає комплексне вирішення низки завдань щодо розвитку дошкільників, основними з яких є завдання генези їхнього мовлення. Одним із сучасних пріоритетних напрямів роботи щодо еволюції мовлення є не тільки *традиційна активізація* словника і граматики дітей дошкільного віку, а й впровадження інноваційних підходів щодо їх *актуалізації*. Це принципово новий напрям роботи, заснований на

психолінгвістичних розвідках, але вкрай потрібний як для найповнішого розкриття потенційних вербальних можливостей кожної дитини, так і становлення її як мовленнєвої особистості, тобто активного, ініціативного мовця, відкритого для комунікації, який легко і невимушено вступає у мовленнєву взаємодію з однолітками та дорослими, має достатній рівень розвитку ясної і точної експлікації власних думок.

Аналіз сучасних програм дошкільної освіти дітей у ЗДО дав змогу виявити, що дошкільною лінгводидактикою перед'являються високі вимоги до якості словника, граматики мовлення дітей в цілому. Дошкільний період розвитку дітей є важливим не тільки для активізації мовних засобів, які є в розпорядженні дитини, а й головне – для їх доречної і своєчасної актуалізації, без якої неможливе будь-яке, зрозуміле за змістом для іншого, висловлювання.

У даний час проблема мовленнєвого розвитку людини/дитини досліджується в різноманітних аспектах, зокрема: а) у контексті мовленнєво-творчої діяльності, що сприяє виявам самостійності, ініціативи і творчості індивідів; б) задоволенню їхніх комунікативних та пізнавальних потреб (О. Білан, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Н. Кирста, І. Луценко, Н. Луцан, С. Макаренко, Т. Пироженко, Ю. Руденко, Н. Харченко та ін.); в) у контексті методики мовленнєвого розвитку дітей (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горбунова, Л. Калмикова, Ю. Кролівець, К. Крутий, І. Мисан, Л. Михайлова та ін.); г) в плані становлення й розвитку мовленнєвої особистості (Л. Калмикова, О. Трифонова та ін.).

Діти 5-го року життя можуть мати в активному словнику, за даними різних дослідників, 2000-2500 слів; вміти самостійно підбирати антоніми, синоніми, порівняння та утворювати споріднені слова. Психолінгвістами доведено, що з усіх вікових етапів сензитивним етапом у розвитку словника і граматики дітей є дошкільний вік, в період якого вони найбільш чутливі до розуміння значення слів і граматичних форм, осмисленого оволодіння лексичними і граматичними засобами, зокрема засобами виразності мовлення, здатні навчитися доречно вживати слова у висловлюваннях за умов достатньо розвиненого у них активного словника й активної граматики. При вживанні терміносполучення «активна граматика» маються на увазі ті мовні засоби – слова, словосполучення і речення, що зберігаються в довготривалій пам'яті дитини і за комунікаційної потреби легко можуть виокремлюватися з неї в процесі функціонування короткочасної (оперативної) мовленнєвої пам'яті.

Однак, при всій ніби вивченості проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку достатньо незрозумілим питанням для більшості представників дошкільної освіти залишається питання саме актуалізації дітьми свого індивідуального мовного арсеналу у зв'язному мовленні. Свідченням цього є результати спостережень над мовленням дітей, які демонструють, що вони вживають окремі слова, використовують деякі речення на вимогу вихователя, озвучують їх і розуміють їх значення, але при цьому не вміють вибрати із сукупності засвоєних ними мовних засобів ті, що потрібні в процесі продукування розповіді, опису чи міркування. Не вмі-

ють діти тому, що їх не навчають вибирати і доречно використовувати доречно для конкретного висловлювання мовні засоби, вчасно не формують потрібні для зв'язного мовлення навички актуалізації слів і речень в зв'язному мовленні.

Отже, актуалізація мовних засобів – це процес вибору індивідом необхідних для породження його мовлення слів і граматичних форм та таке їх вживання в діалогічному або монологічному висловлюванні, яке допомагає йому стати контекстним, доцільним, точним і виразним в тому чи тому випадку комунікації.

Чим багатша, точніша і виразніша у людини/дитини лексика і граматики, тим легше їй швидко актуалізувати шукане слово, здійснити доречний вибір граматичних значень і форм, висловити свої думки. І тим активніше здійснюється її психічний розвиток.

Висновки. Психолого-педагогічні феномени «активізація» і «актуалізація» в сучасних умовах розвитку науки постають як одні із провідних явищ в дослідженнях, пов'язаних з психолінгвістикою, консультативною психологією, психотерапією, педагогікою і лінгводидактикою. В науці існує тенденція як до ототожнення цих понять, так і до їх відокремлення. Найменш вивченим серед цих понять і найменш уживаним в науці є термін «актуалізація». Це поняття також є найменш використаним в психологічній і педагогічній практиці.

Означені поняття є психологічно багатозначними, а власне відповідні їм психічні явища активізації й актуалізації малодослідженими. Вони вивчаються

науковцями з використанням різних психологічних одиниць аналізу, зокрема в термінах: дії, стану, процесу, результату, способу (способів) тощо. Недостатньо вивченим у психології залишається феномен актуалізації. Особливо це стосується прикладних аспектів актуалізації в психологічній і освітній сферах. В психолінгвістично прикладному аспекті – це пов'язане з розвитком мовлення дітей. При цьому, актуалізація – тлумачиться як відтворення в мовленні елементів мови у вигляді, необхідному для їх природного функціонування; як перевід одиниць мови в оперативні одиниці мовлення, включення лексичної одиниці в контекст, присвоєння їй ситуативних зв'язків, перехід від значення до мовних засобів; як реалізація потенційних властивостей мовних елементів в мовленні, пристосування їх до вимог даної мовленнєвої ситуації, вибір і доречне вживання слів в зв'язному мовленні.

Однак психолінгвістична проблематика актуалізації мовних засобів в мовленні людей/дітей до цього часу залишається недостатньо вивченою стосовно психотерапевтичного, психоконсультативного та лінгводидактичного аспектів і потребує науково обґрунтованої реалізації в прикладному – практичному плані. В окремих дослідженнях проблематика актуалізації мовних засобів некоректно підміняється питаннями їх активізації.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням проблеми актуалізації знань, умінь і навичок здобувачів в освітньому процесі ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Актуалізація (n.d.). *Вікіпедія*. URL <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%B%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
2. *Базовий компонент дошкільної освіти*. (2020). URL <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazovyyu%20komponent%20doshkillya.pdf>
3. Богуш А.М., Гавриш, Н.В. *Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах* (2-ге вид.). Київ: Видавничий дім «Слово». 2011. 704 с.
4. Богуш А.М., Луценко І.О. Мовленнєве спілкування як діяльність. *Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови* (с. 78–99). Київ: Вища школа. 2007.
5. Ганич Д.І., Олійник І.С. *Словник лінгвістичних термінів*. Київ: Вища школа. 1985. 360 с.
6. Гончаренко С.У. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь. 1997. 373 с.
7. Дерев'яно С. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах [Архівовано 4 жовтня 2013 у Wayback Machine]. *Соціальна психологія*, 1. 2008. 96–104.
8. Дудик М.П. Про активізацію, деактивізацію і реактивацію у мовленнєвій семантиці. *Система і структура східнослов'янських мов* (с. 181–186). Київ: Знання. 2002.
9. Дудик М.П. Активізація – актуалізація – реактивація (лексика). *Культура слова*, 62. 2003. 30–33.
10. Калмиков Г.В. *Психологія формування професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх психологів*. (Монографія). Київ: Видавничий дім «Слово», 2019. 316 с.
11. Калмикова Л.О. *Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку*. (Монографія). Київ: Фенікс. 2008. 497 с.
12. Калмикова Л.О., Калмиков, Г.В., Лапшина, І.М., Харченко, Н.В. *Психологія мовлення і психолінгвістика*. Л.О. Калмикова (Ред.). Київ: Фенікс. 2008. 245 с.
13. Клименко В.В. *Теоретико-методологічні проблеми психології (психосеміотичний аналіз понять)*. (Монографія). Київ: Видавничий дім «Слово». 2017. 304 с.
14. Ковтунець О. Явище актуалізації лексики в сучасній українській мові (стан і перспективи дослідження). *Лексикографічний бюлетень*. 2010. 19.
15. Коробов, Є.Т. *Актуалізація опорних знань – найважливіша умова розуміння*. URL https://www.rusnauka.com/29_NIOXXI_2012/Pedagogica/3_117799.doc.htm
16. Кравченко А.І., Ткаченко Л.І. Науково-теоретичні основи збагачення та активізації словника дітей дошкільного віку. *Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми логопедії та реабілітації»* (м. Суми, 18 листопада 2021 р.), (с. 74-79). Суми: ФОП Цьома С.П.
17. Тулузакова О.Г. Актуалізація лексики: стан дослідження проблеми. *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. № 243(255). 2017.
18. Шапар В.Б. *Сучасний тлумачний психологічний словник*. Харків: Прапор. 2007. 640 с.